

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

INTERNATIONAL SECURITY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF UKRAINE'S NATIONAL SECURITY

Кінаш Н.Б., к.ю.н.,

доцент кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права

*Івано-Франківський навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У пропонованій науковій статті проведений теоретичний аналіз стану міжнародних відносин з акцентуванням на потребують розуміння сутності їх безпеки, передусім як інструменту стабільного розвитку і взаємодії держав. Мета статті полягала насамперед у теоретичному аналізі сучасних аспектів міжнародної безпеки як одного з основних зовнішніх факторів, що обумовлює формування національної безпеки України для створення нових та дієвих механізмів спільної боротьби держав із міжнародними загрозами, що виникають на сучасному етапі існування людства, а також формування механізмів стримування та протидії між основними безпековими системами сучасності. Автором зазначається, що сукупність проблемних питань забезпечення безпеки людства потребують їх негайного вирішення. Тому рішучою відповіддю на існуючі загрози міжнародній безпеці має бути цілеспрямована спільна діяльність міжнародних безпекових структур, країн і народів із усунення явищ, тенденцій і чинників, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей та здатні деформувати соціальне та природне середовища до стану, несумісного з життям. Держави, дбаючи про національну, а відтак і про міжнародну безпеку, мають неухильно дотримуватись вимог міжнародного права. Означається, що такі деструктивні явища, як зростання збройних конфліктів, міжнародні злочини, політичні кризи, кіберзагрози, міжнародний тероризм, сепаратизм, висока ймовірність застосування зброї масового ураження, нині охоплюють різні держави, зокрема й Україну та мають свій глобальний розвиток у межах всього цивілізованого світу. Звернено увагу на те, що сучасним аспектам міжнародної безпеки, як одного з основних зовнішніх факторів, який обумовлює формування національної безпеки України є створення нових та дієвих механізмів спільної боротьби держав із міжнародними загрозами, що виникають на сучасному етапі існування людства, а також формування механізмів стримування та протидії між основними безпековими системами сучасності.

Ключові слова: міжнародна безпека, національна безпека України, збройний конфлікт, міжнародні загрози.

The theoretical analysis of the state of international relations with the emphasis on the need for understanding the essence of their security, above all as the instrument of stable development and interaction of countries is conducted in the offered scientific article. The article above all aimed at theoretical analysis of the modern aspects of international security as one of the main external factors, stipulating the formation of national security of Ukraine for the creation of new and effective mechanisms of joint struggle of countries with international threats that arise at the current stage of existence of the humanity, as well as the formation of deterrence mechanisms and the balance between the main security systems of modernity. The author notes that a set of the issues related to the ensuring the security of humanity requires urgent solution. Therefore, a decisive response to existing threats to international security should be purposeful joint activity of international security structures, countries and people directed at removal of events, trends and factors, making impossible or complicating or thus, able to make impossible or complicate realization of national interests and preservation of national values and able to deform social and natural environment to the conditions, incompatible with life. Countries, caring about national and thus, international security, should strictly comply with the requirements of international law. Such destructive phenomena as the growth of armed conflicts, international crimes, political crises, cyber threats, international terrorism, separatism, and the high probability of using weapons of mass destruction, are stated to involve various countries, including Ukraine, and have their global development within the limits of the entire civilized world. Attention is given to the modern aspect of international security as one of the main external factors, stipulating the formation of national security of Ukraine, which is the creation of new and effective mechanisms of joint struggle of states with international threats that arise at the current stage of existence of the humanity, as well as the formation of deterrence mechanisms and the balance between the main security systems of modernity.

Key words: international security, national security of Ukraine, armed conflict, international threats.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного світового співтовариства демонструє атавістичність і рудиментарність закликів до мирного розв'язання спорів, взаємної поваги у міжнародних відносинах, керування нормами і принципами міжнародного права. Водночас нинішній динамічний та мінливий стан міжнародних відносин потребують розуміння сутності їх безпеки, передусім як інструменту стабільного розвитку і процвітання держав. При цьому доцільне заакцентувати увагу на тому, що такі деструктивні явища, як зростання збройних конфліктів, міжнародні злочини, політичні кризи, кіберзагрози, міжнародний тероризм, сепаратизм, висока ймовірність застосування зброї масового ураження, нині охоплюють різні держави, зокрема й Україну та мають свій глобальний розвиток у межах всього цивілізованого світу.

Загрози застосування ядерної зброї та інших засобів масового ураження, особливо хімічної та бактеріологічної зброї, як міжнародні загрози змусили цивілізоване людство усвідомити нові реалії міжнародної безпеки, осмислити цінність людського життя. Очевидно, що забезпечення безпеки вже не обмежується лише військовими засобами, а забезпечення національної безпеки лише

всередині однієї країни не забезпечує державу від наявних міжнародних загроз. Відтак стан і тенденції міжнародної безпеки є одним з основних факторів, який обумовлює формування національної безпеки України [1, с. 286-287].

Слід відмітити, що основне завдання ХХІ століття у сфері міжнародної безпеки полягає у створенні дієвих механізмів спільної боротьби із міжнародними загрозами, а також у формуванні механізмів стримування та протидії між основними безпековими системами сучасності.

Стан дослідження теми. Проблема міжнародної безпеки протягом багатьох років була об'єктом інтересу з боку багатьох політиків та науковців. Праці вітчизняних інтелектуалів дали широкий контекст нових досліджень безпекових підтем. Наприклад В. Горбулін у ряді своїх робіт провів дослідження військово-політичних питань, створення структур регіональної і глобальної безпеки [2].

Серед науковців, які часто торкалися окресленої проблеми в межах своїх досліджень можна виокремити таких як: С. П. Галака, О. Гречанинов, В. М. Грубов, М. Г. Капітоненко, В. Ю. Константинов, Р. А. Кривонос, І. О. Мінгазутдінов. Також, дослідженню правових аспектів формування системи міжнародної безпеки, зокрема європейської

присвячені праці О. М. Гладенка, М. М. Гнатовського, О. А. Делінського, М. М. Микієвича, В. І. Муравйова.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі сучасних аспектів міжнародної безпеки як одного з основних зовнішніх факторів, який обумовлює формування національної безпеки України для створення нових та дієвих механізмів спільної боротьби держав із міжнародними загрозами, що виникають на сучасному етапі існування людства, а також формування механізмів стримування та протидії між основними безпековими системами сучасності.

Виклад основного матеріалу. Дата 24 лютого 2022 року назавжди закарбується в історії сучасного світу. Неспровоковане, варварське вторгнення Росії на територію України стало не лише проявом величезної небезпеки, яка зруйнувала мир в Україні та в цілому на європейському просторі, що безпосередньо негативно вплинуло на архітектуру безпеки, яка будувалась на континенті протягом багатьох десятиків років, включно з міжнародними зобов'язаннями, узгодженими за минулі 30 років. Росія свідомо обрала шлях збройного конфлікту, агресії, архаїзації міжнародних відносин, послідовно та рішуче заперечує верховенство міжнародного права над національним, тому ми впевнено можемо стверджувати, що міжнародна система безпеки вичерпала себе та потребує кардинального вдосконалення задля врегулювання не лише широкомасштабної військової агресії на території України але і світового порядку в цілому [3].

Вочевидь нині прогресивне людство стоїть перед міжнародними загрозами нового типу, які демонструють неефективність наявної системи військової колективної безпеки. У сьогоденних умовах національну безпеку вже недостатньо визначати як здатність держави захистити себе від зовнішніх джерел загрози власному існуванню. Формування, а відтак і забезпечення національної безпеки залежить не лише від внутрішніх факторів. Вона діалектично пов'язана з міжнародною безпекою як запорукою підтримання та зміцнення загального миру. В межах правового поля є потреба в конструктивному відповідальному діалозі між суб'єктами міжнародного права, що обумовлює правовий зв'язок державних органів з відповідними міжнародними інститутами, оскільки правова, демократична держава має негайно реагувати на міжнародні загрози у сфері її національної життєдіяльності.

Як відомо, неодноразово в історії були спроби створення на універсальному рівні системи колективної безпеки. Перша із них пов'язана з появою Ліги Націй, яка протягом двох десятиліть намагалася вберегти світ від нових воєн, але не зуміла. Після Другої світової війни в 1945 р. була утворена Організація Об'єднаних Націй, щоб «позбавити прийдешні покоління від лиха війни» і тим самим запобігти повторенню жахів світових воєн. Сьогодні ми вже чітко усвідомлюємо, що в ООН окрім того, що розповідають про свою занепокоєність, насправді немає політичної волі й економічного інтересу робити те, що прописано у Статуті ООН. Вона немає ані прописаних процедур, які мають негайно застосовуватися, ані дієвих механізмів реалізації і це проблема не тільки ООН, ОБСЄ, а й багатьох інших міжнародних інституцій [4, с. 80-81].

Вважаємо, що жодна міжнародна структура, включаючи ООН і ОБСЄ, більше не здатна у повній мірі попереджувати та зупиняти збройні конфлікти на планеті, а міжнародна система безпеки виявилася не спроможною виконати поставлені перед нею завдання.

У даному контексті слід звернути увагу на міркування українського посла в Японії Сергія Корсунського, який у своєму блозі на «Радіо Свобода» виразив: «Коли вбивця однієї людини після рішення суду може отримати смертний вирок чи довільне ув'язнення, а держава-агресор, що винна у гибелі тисяч людей, може продовжувати вбивати – це не право і це не справедливість». Після звірств

«рашистських катів» у Бучі, Ірпені, Гостомелі та інших населених пунктах України, РФ чомусь досі перебуває у Раді ООН з прав людини. Її потрібно виключити звідти, як, приміром, у 1939 році СРСР виключили з Ліги націй за напад на Фінляндію. У США і Великій Британії уже заявили, що добиватимуться цього [5].

Враховуючи те, що на початку ХХ ст. про загрози людству не йшлося, оскільки інструментальна основа його самознищення була відсутня. У середині ХХ ст. комплекс викликів та загроз людству не виходила за межі зброї масового ураження та окремих екологічних питань, що не піднімалися вище регіонального рівня.

Виходячи з цього та враховуючи те, що сучасний світ має змогу бачити міжнародні злочини РФ, які вона вчиняє на території України, активізація міжнародних зусиль, націлених на формування механізмів стримування та протидії між основними безпековими інституціями набуває особливого значення в умовах найбільшої та найжорстокішої війни сучасності. Слід звернути увагу на те, що в РФ заявляють, що прийшли на українську землю для боротьби з «нацистами», але якщо для них «нацисти» це те саме, що націоналісти, то очевидно, що ці перевертні можуть піти агресивною широкомасштабною війною не лише проти «українців-нацистів», як зробили це 24 лютого 2022 року, але і проти інших країн світу у яких мирно живуть їх громадяни.

Варто зазначити, Д. Донцов свого часу розглядав націоналізм як світогляд, що стимулює всі починання і встановлює відносини з усіма проектами зовнішнього світу. Сутність поняття «націоналізм», як суспільно-політичного процесу і явища полягає в усвідомленому вираженні як нацією, так її політичною, інтелектуальною елітою життєво важливих національних інтересів та відповідних їм стратегічних національних цілей, а отже, й в усвідомленні себе нацією як одного із повноправних суб'єктів історичного розвитку світового співтовариства. За такого розуміння націоналізму він майже тотожний поняттю «патріотизм» і є стрижнем національної ідеї, яка не обов'язково має вироджуватися в шовінізм чи нацизм. Таке розуміння сутності націоналізму також досить адекватно відображає його роль при вирішенні концептуальних і практичних завдань у процесі забезпечення національної безпеки, а саме: від уточнення поняття «національна безпека» та визначення національних інтересів до визначення засобів, способів і методів їх реалізації [6, с. 88-89].

Вочевидь, що нині сукупність проблемних питань забезпечення безпеки людства потребують їх негайного вирішення. Тому рішучою відповіддю на існуючі загрози міжнародній безпеці має бути цілеспрямована спільна діяльність міжнародних безпекових структур, країн і народів із усунення явищ, тенденцій і чинників, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей та здатні деформувати соціальне та природне середовища до стану, несумісного з життям. Держави, дбаючи про національну, а відтак і про міжнародну безпеку, мають неухильно дотримуватись вимог міжнародного права, особливо міжнародних принципів з питань заборони, обмеження та знищення окремих зразків засобів масового ураження.

Відтак, слід звернути прискіпливу увагу на потребу осмислення тих проявів глобалізації, що радикально змінюють безпекову теорію та практику. Зокрема, принципово нового значення набувають основоположні ідеї безпекового мислення – національні цінності, національні інтереси, державний суверенітет, безпекові системи та інститути, безпекові гарантії тощо. Змінюється розуміння сфери організованого насильства, яке може відбуватися як за участю держав, так і на основі міжнародних злочинних угруповань, які не можуть бути легальними в принципі. Збентеження викликає можливість

застосування зброї масового ураження міжнародними терористичними організаціями, якою доцільно вважати та визнати на міжнародному рівні РФ, та боротьба з якими з боку державних структур досить часто є неефективною [6].

Звертаємо увагу на те, що весь цивілізований світ має системно працювати над створенням нової архітектури безпеки та посилення міжнародного гуманітарного права для захисту демократії від міждержавного терору. Вважаємо, що для подальшого безпекового статусу України необхідним є взаємозв'язок вступу до ЄС і НАТО, оскільки ці дві міжнародні організації взаємно доповнюють одна одну. Сьогодні очевидно, що Україна відіграє важливу роль у формуванні майбутнього безпекового ладу у світі. Адже нині, завдяки зусиллям нашої країни, зовнішня військова агресія не перетворюється на загрозу міжнародну ситуацію. Україна набуває навичок та досвіду у військовій сфері і веденні гібридної війни, включаючи розвідку, розвиток кіберсфери та енергетику, якими може поділитися з іншими суб'єктами міжнародного права. Також ми вважаємо, що роль НАТО для євроатлантичної безпеки та в цілому для міжнародної залишається ключовою, а Україна довела, що може бути надійним союзником Альянсу [7, с. 426-427].

Також слід відзначити, що подальші формати співробітництва України з НАТО повинні тривати не тільки у сфері постачання певних нових видів озброєння для захисту Україною свого державного суверенітету, а й повинна бути активна участь представників Альянсу у підготовці наших військових в питанні володіння сучасними видами

озброєння. Водночас Україна отримує багато переваг не лише в безпеково-оборонному, але й у соціально-економічному аспектах, що в умовах війни є надважливим. Також співробітництво з НАТО має сприяти швидшому вступу до Європейського Союзу, адже більшість держав ЄС водночас є членами Альянсу.

Висновок. Підводячи підсумок, зазначимо, що нині ми стикаємось із найсерйознішими загрозами міжнародній безпеці: агресивні війни, насильство, можливість застосування ядерної, радіологічної, хімічної та біологічної зброї, тероризм. Ці міжнародні загрози перетинають національні кордони, вони взаємопов'язані і повинні усуватися на всіх рівнях: міжнародному, міжнародно-регіональному та національному. Зусилля будь-якої держави забезпечити одноосібну безпеку з питань протидії цим загрозам приречені, оскільки лише колективні зусилля усіх учасників міжнародного політичного процесу здатні нейтралізувати їх. Саме тому, зараз, як ніколи раніше, у світі зростає визнання необхідності в розширеній концепції міжнародної безпеки та змістовно-функціональному реформуванні міжнародних безпекових структур.

Вважаємо, що очевидне зниження ефективності міжнародних механізмів контролю за розповсюдженням ядерної зброї, торгівля ядерними матеріалами та технологіями, озвучені наміри РФ використати заборонені міжнародним гуманітарним правом зброю в ситуаціях, які Кремль вважатиме загрозовими для себе та своїх союзників – стануть чинниками, що спричиняють порушення стратегічної стабільності у всьому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародне право: Підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С. О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. К.: КНТ, 2009. 752 с.
2. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія. Київ: НІСД, 2010. 288 с.
3. Співак В.М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації: монографія. Київ: Логос, 2011. 416 с.
4. Скрипник О.М. Історія міжнародних організацій. *Навчальний посібник*. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. 226 с.
5. Мак-Нил У. Восхождение Запада. История человеческого сообщества / У. Мак-Нил. Киев М.: Ника Центр, 2004. 1063 с.
6. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянюк та ін. / за заг. ред. Г.П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 784 с.
7. Кінаш Н. Б. Міжнародна безпека як умова плюралістичної демократії. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.)*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. 425-427 с.